

Világörökségünk, az Andrássy út

A budapesti *Városligetet* még *Városerdőnek* hívták. Az is volt: nehezen áthatolható, de sok-sok tisztással tarkított. A mai Hősök terén búzatáblák lengtek, ahol pedig a Nagymező utca metszi az Andrássy út nyomvonalát, mezőgazdasági termelés folyt. A *Körönd* táján szőlőt műveltek s csak egy-egy présház, kisebb falusi porta voltak a nevezetesebb épületek az alsó és a felső erdősor között. A *Szív utca* egy erdei csapás volt, amely a kirándulók közkedvelt „*Két Szívhez*” címzett fogadójához vezetett a polgári lövöldének otthont adó tisztásról (ma: Lövölde tér).

Az 1850-es években azonban megindult az építkezés, itt-ott zegzugos utcácskák alakultak ki, földszintes házakat emeltek szerteszórta. 1870-re, hosszas viták után eldöntötték, hogy a *Király utca* egyre *elviselhetetlenebb világvárosi forgalmát* egy vele párhuzamos sugárút építésével kell csillapítani. Az elgondolás két fő támogatója: *Andrássy Gyula* miniszterelnök és *Podmaniczky Frigyes*, ahogyan őt Krúdy megörökítette – „Budapest vőlegénye”. Az építkezési munkák 1872-1876 között zajlottak.

A Sugárútnak keresztelt új útvonalat úgy alakították

ki, hogy az Oktogontól a liget felé, a középső fasorok árnyai alatt úrlovasok, középen konflisok, omnibuszok, a paloták menti járdán gyalogosok közlekedhessenek. Az utat a lovakra való tekintettel, fakockákkal burkolták, amelyek nagyon sokáig az út nevezetességének számítottak. A vadregényes sikátorok mind eltűntek. A forgalom olyan nagy volt, hogy 1894-1896 között ismét nagy munkába kellett kezdeni, hogy megépítsék *Európa* (a londoni utáni) második földalatti vasútját is. Az ezredévi ünnepek legfontosabb útvonala, jelképe lett az akkorra legfőbb támogatójáról *Andrássy úttá* átnevezett közlekedési út. A messze vidékről felutazott közönség csak ámult a hihetetlen forgatagon. Kávéházak sokasága nyílt meg, színházak, orfeumok, kabarék, s az Operaház várták a város szórakozni, pihenni vágyó polgárait. Ezek, a képzőművészeti képzők, s a régi Zeneakadémia révén megfordult itt a magyar szellemi élet színe-java. *Jókai, Krúdy, Feszty, Munkácsy, Szinyei, Erkel, Liszt, Lehner, Eötvös Károly, később Ady, Dohnányi, Hubay, Bartók, Lotz, Ybl, Pátzay, Csók István, Kassák, Nagy Lajos, József Attila, Kodály, Vass István, Zek Zoltán...* és hosszan lehetne folytatni a sort. Többnyire itt volt a törzshelyük, munkahelyük, lakásuk.

Nem volt, nincs (és aligha lesz valaha is) olyan lakója Budapestnek, akit nem fűztek-fűznek érzelmi szálak a nyílegyenes úthoz, aki nem fordult meg többször is itt,

Így indult az Andrássy út a kiskörút felől 1890-ben. Balról a Feszty Adolf tervezte Foncière palota (Háry Gyula rajza)

aki nem andalgott fasorai közt. Aki csak egyszer is járt Budapesten – legyen honi vagy külhoni –, az mind tapodta utcafáit, utcaköveit, aszfaltját vagy díszburkolatát. Elég kiülni egy Andrássy úti padra: a babakocsit tologató, büszkeségtől eltelt szülők, az iskola előtt enyelgő diákok, a kis hátitáskás lurkók, a lassan araszoló botos bácsik, a kéz a kézben sétáló fiatalok és ezüsthajú anyókák láttán, rá kell jönnünk, hogy ez nemzedékeink legfontosabb találkozóhelye. Sokkal jobban belengi a túnt időknék szellemisége, mint bármely más környéket. A város életében a maradandóság – a szó eredeti értelmében vett – örökség megtestesítője lett az út. Most már a világörökség része is.

A következőkben néhány régi verssel próbáljuk visszaidézni, megidézni az Andrássy úti hangulatokat, s mintegy igazolni fenti állításunkat.

háes

Kiss József (1843-1921)
Az Andrássy úton

*Keskeny utcák, szűk sikátorok,
Hol andalogtam szebb napokba' régen,
Amelyek látták ifjú dőreségem
Eltűntek mind – alig maradt nyomuk.*

*Ahol bizalmas ablakok alatt
Fél éjszakákon lestem egy-egy árnyat,
Erkélyes, tornyos büszke palotáknak
Pompája állja el az utakat.*

*Szent helyeimet mind elfalasztátok!
Az első édes találkozóhelyet!
S mint sírből kiünnrekedt kísértetek –
Úgy bolyongok itten, s haza nem találok.*

*Puhatolódzom... a márvány megett
Hol csendült ifjan itt az első ének?
Isten bocsássa meg tinéktek
A pusztítást, mit véghez vittetek.*

Juhász Gyula (1883-1937)
Magyarok Pesten

Andrássy útján a fanyar tavasznak
Zöld aranyában égnek a tetők,
Piros, kék gömbök szállnának magasba
S rövid pórázon csak libegnek ők.

Az Andrássy út és a Bajcsy Zsilinszky út sarka – napjainkban

Ó mennyi pompa, mennyi fény és mennyi
Hiúság baktat csillogó uton,
Piros, kék gömbök módján fönn lebegni
Az élet színén, büszkén, ámulón.

De egy sarokban, az árkádok alján
Megállít két bús bálvány, két anyó.
Matyó hímmzéssel jöttek Pestre, tarkán
És most delelnek: előttük motyó.

A tavasz napja minden ragyogása
A tarka hímmzésen táncol, kacag,
Ott tündököl, mint Ázsia varázsa,
S a tömeg elmegy mellette, a vak.

Ők lelküket hímezték álmodozva
E szép holmikba, ősi vágyakat
Szóttek beljük s e keleti pompa
Az egyetlen, mi nékik megmaradt.

A két bús bálvány mozdulatlan árván
A robogósos útra rámered.
Oly furcsa nékik mind e lárma, látvány,
Testvéreim ők s itt idegenek.

Tóth Árpád (1886-1928)
Andrássy út

*Kölyök-cicák, szunnyadva most a gyúlt nap
Fényén, nyújtják így zsenge körmüket,
Ahogy most a kedves, sunyi rügyek
Görbén s lustán kis levelekké nyúlnak.*

*A felhők fenn, míg halkan tovamúlnak,
Mint némely halk fogat, mely a siket,
Fakockás uton lágy zajjal üget,
Puhán, szelíden, vígan – úgy vonulnak...*

Somlyó Zoltán (1882-1937)
Pesti vasárnap este

Megindul alattam az Andrássy út
a nagytestű, asszonyos dajkám;
szívem megduzzadt keblére hajol
búsan, babonásan és balgán...
Megindul alattam az Andrássy út
búsan, babonásan és balgán.

Nagy barna bűk futnak az utunk előtt,
a pesti vasárnap estén.

Kétsort paloták, arany, szép kacagás
és pénz ül az emberek testén...

Nagy barna bűk futnak az utunk előtt,
és pénz ül az emberek testén.

Nagy bársonyos asszonyok lába dalol;
Mea, reszket az ajkam, a térdem...
Tudom, reszket a térded, a szád neked is, –
ha szeretsz még, ma könyörögj értem...
Nagy bársonyos asszonyok lába dalol:
Ha szeretsz még, ma könyörögj értem!...

Siralmas, keserves két néma faszor,
– mint én terád – tavaszra vár.
Fehér hó szítál s jön egy fekete folt:
egy holt s négy pomp-fünébr-huszár...
Siralmas, keserves két néma faszor,
egy holt s négy pomp-fünébr-huszár.

Somlyó Zoltán
A titkos írás (részletek)

*Esténként az Andrássy úton sétált,
hol szépasszonyok, lányok rajzanak.
Hol a remények napról-napra élnek
s egy durva szótól el nem alszanak.
Hol nagyvárosi zűrzavart hazudnak
a nagy ívlámpák és a sok selyem.
Hol a szerénység, ez a bús gyalogló,
a kocsijúton menni kénytelen.*

*December volt már. Apró hópihékkal
volt telehintve mind a szép világ
Felicián begombolja kabátját
s a téli alkonyatnak nekivág.
Egy álomország volt neki az utca
a fehér havon lila fátyolok,
melyek mögött a zűrzavaros élet
majd hetykén lépdel, majd meg támoogy.
A nagy kapuknak szétfolyó homálya,
a paloták és a havas tetők
s a hintókban pöffszkedő gavallér
s a drága, csókonhízott szeretők...*

*Az Oktogonhoz ért. A hátgerincén
végigszaladt a hasító hideg.
Itt-ott egy-egy pénzéhes, pici, püffedt
fehércseléd lágy-omonva libeg.
Az Andrássy út hatalmas fatestén
autó sípol, és rossz konflis kocog.
Az ívlámpák violaszínben égnek,
mint tengeren a messzi fároszok.
Már messze járt künn, ahol a ligetnek
tar bokrait a szél tépázza meg,
a Múcsarnok előtt egy ifjú, lázas
szerelmespár vad csókokban remeg.
Itten megállt. A csöndbe körülnézett.
Bejő e néma, ez a fagyos csend.
Homályos felhők úsztak el az égen
és büszkén trónolt a hold odafent...*

Jankó János karikatúrája az Andrássy út közlekedéséről, mielőtt megindult a Földalatti Vasút...